

(infra). *Quadernal*.

Enquadernar [DTo. 1647; Lacav. 1696; cf. *quader-nar*, 1543-1560, *AlcM*; veg. a més *qüernar*, infra]. *Enquadernació* [DTo. 1647]. *Enquadernador*. *Desenquadernar* [Belv. 1803]; Verdaguier l'empra en el sentit de 'desfer, desllorigar' (*AlcM*). Són més cultes: *quatern*; *quaternari* [Lab. 1840]; *quaternat*; *quaternitat* [Lab. 1840].

Qüern, en els textos antics escrit també *coern* i *quaern* [coern, fi S. XIII; casern en doc. ross. de 1282],¹⁰ forma variant antiga de *quadern*, del ll. vg. *QUADERNU (veg. *quadern*, supra).

En el llenguatge antic està ben documentat en les acepcions de 'quadern' i 'quatre plects (de fulls)', que hom sovint diu *qüerns de paper* [doc. fi S. XIII «porta¹⁵ per escrit en un *coern* tots aquells qui són espaegats de vós per anar a la Pantalanea» (*BABL* v, 291); 1325 «tramet-vos aquells, que he escrits en *quaern* ligat ab la presen<t> letra» (Finke, *Acta Arag.* III, 500); 1347 «scrit en un *quern de paper*, --- en lo dit²⁰ *quaern* ---» (Alart, *InvLC*); «--- en un *cuern de paper* ---» (Pere III, *Cròn.*, cap. 225); 1373 «--- vn *cobern* de processó de rams ---» (Miret, *TemplH*, p. 558), on sembla tractar-se d'un quadern que devia contenir els comptes de la processió en qüestió; 1404 «dos *coerns* de cant, de poque valor» (*DAG.*); 1437 «lo derrer *qüern* <del llibre> comensava: e *infuses aquestes coses, etc.*» (*BABL* XI, 160); 1454 «un libre continent en si sinch *coerns de paper*» (Alart, *InvLC*); 1472 «*Qüerns*: Quaterniones» (JEsteve); 1540 «Uns *cuerns* de cant de mà per professons» (*DAG.*); un altre exemple de 1542 en el mateix diccionari. Avui aquest sentit continua a Mall. en la denominació *es qüern de sa renda* 'llibreta on s'anoten els pagaments i cobrances d'una renda' (*AlcM*).

Al mateix temps *qüern* en sentit més etimològic de 'conjunt de quatre coses': en 1356 «*xxxix quaern* de perles grosses»; 1391 «un *qüern* de guardes o vigilants» (*DAG.*); un altre ex. de JRoís de Corella en *AlcM*. Avui en aquest sentit té molta vitalitat en el dialecte balear: *D'Fgra.* (1840) duu *qüern* 'agregat de quatre coses', el *DAG.* dona del parlar viu de Mall. «un *qüern* de figures», i *AlcM* cita aquest exemple d'una cançó popular, «Quatre ametlles fan un *qüern*, / mirau si jo sé comptar / ---», i en un altre exemple⁴⁵ que inclou *qüerns* fa parió amb dotzenes: «en podríem retreure a *qüerns* y a dotzenes» (citad del periòdic mall. «La Roqueta», c. 1887); notem, a més, el següent pasatge del men. Ruiz i Pablo, on es fa mesura del blat recollit amb una mitja quartera comptant: «Van dues!⁵⁰ van tres! Un *quern*! Un *quern* i una! Són cinc! Són tres parelles i una! Dos *querns*!» (*Nov. Men.*, 18). Aquest autor escriu *quern*, evidentment perquè a Menorca la *ü* d'aquest mot no es pronuncia, però en realitat hom diu *kén*: *BDLC* VIII, 1915, dona *quèn* com a forma de Migjorn Gran, i A. Ferrer Ginart, *Rond. de Men.*, posa en el glossari *quèn* «nombre collectiu que significa quatre»; a Mall. es diu *kèrn* i *kyèrn* (*BDLC* IV, 1909, 212); per a diverses locucions usuals a les Illes, veg. *AlcM* (IX, 46a). Camps i Mercadal usa⁶⁰

l'expressió *de tres ... fer un quern* 'falsificar la quantitat d'allò que es ven': «Aquells venedors --- que *de tres amelles fan un quern*» (*Folk. Men.* II, 21). Notem a més que un *qüern* de amb valor de 'uns quants' apareix en JRuira: «çestàs ben segur que totes les formes que ara et semblen dolentes t'ho semblaran així mateix passat un *qüern* d'anys?» (*Pinya de Rosa* I, 11); i a L'Escala (Emp.) *qüern* s'empra com a 'unitat de cinc sardines (per comptar-les)': se n'agafen tres en una mà i dues en l'altra i cada vegada és un *qüern*, i hom compta 'un, dos etc.'. (J. G. M., 1937). En el sentit de 'conjunt de quatre coses', el mot reapareix a la zona d'Alcoi en la variant valenciana de *qüè*,¹⁸ com en l'exemple «un *qüè* d'almeles» (*AlcM*).

Qüern com a nom donat a una moneda devia ser comú des del S. XIII. Apareix amb la solució occitana de *QUADERNU > *casern* en documents rossellonesos publicats per Alart: «tot cambi fondedor, qui sia de ley de *casern* aval --- i^a meala lo march. Item tot cambi, qui sia de més de *casern* ... i dr. lo march» (1284, *RLR* IV, 373), i un altre cop amb la variant *caern* en doc. de 1295 (ib. v, 86).¹⁹ Després el trobem en el *Llibre de coneixences de spicies*, el manuscrit del qual és de 1455: «Aquella moneda qui s'apella *coern* ha les tres parts d'argent e les VIII de coure e d'aram» (f. 46v); *AlcM* en dona un altre exemple d'un inventari de 1517 de València: «huít castellans d'or e vint y dos *querns* de tres diners menuts». *Qüerns* [pronunciat *kuens*] ha continuat a València en el sentit de 'diners, riquesa' (cf. *quartos* id.): apareix en una obra d'Escalante (de c. 1875), «Yo me case en esta agüela; / té *cuens*» (*Obres compl.* II, València 1923, p. 97), i en MGadea: «el donçayner Pastrana --- recorria molts pobles del reyne y guanyava tans *qüens*, que dasta se féu riquet» (*T. del Xè* I, 171), i *AlcM* (s. v. *qüè*) cita del castellanenc P. Tirado: «Estave a la darrera pruneta, sense collites i sense un *què* en tan mala anyada».

Qüerna 'conjunt de quatre coses' [JRois de Cor.]; 'una mena d'impost equivalent a la quarta part d'una cosa', en doc. balear de 1535 (*BSAL* xxiv, 265); com a nom donat a una moneda apareix en un full de la parròquia del Pi de Barcelona (1732): «tots los días de S. Tomàs Apòstol, 21 desembre, se cobran 80 *qüernas*, que és per lo dret de cap de taulas, que lo Administrador --- cuyda de cobrar-las de la Canonja del II. Capítol; --- en lo present any se cobran 20 *qüernas* a més de las 80»; valia un dotzè de pesseta (*DFa.*), i segons *DAG.* a la Rib. d'Ebre es deia d'una moneda de dos quartos. Segons *AlcM* com a mesura d'oli equivalent a quatre quartans s'usa al Camp de Tarr. i en el parlar de València es diu de la quarta part d'una lliura. En el sentit de 'corda de quatre caps', ja en Labèrnia 1840, i figura en una tarifa de 1704 de Barcelona (*AlcM*). Està ben documentat com a 'panet, peça de pa petita': com a mesura de tal pa, ja en doc. de 1375, i en un altre de 1522: «per quiscun sach de forment quatre centes vuytanta *cobernes* de pa» (*Man. Ardits* III, 328); *qüerna* en doc. de 1552. El *DTo.* (1647) el dona com a 'quarta part del pa': «*Cuerna*: Panis qua-